

МРЕЖА ОД СВЕТЛОСТИ

(Весна Капор: *По сећању се хода као ђо месечини, Агора, Зрењанин, 2014*)

Наслов прве књиге прича Весне Капор свакако нас неће навести на лажан траг, а избор Црњанског за верног сапутника има дубоко поетичко оправдање. Иста мисао, преузета из *Сеоба*, појавиће се и као мото приче „Часови опсене, триптих за нас“. Иако су и други међуратни писци, чија су дела снажно обележена искуством Првог светског рата, латентно присутни у овој прози – Драгиша Васић, Станислав Краков – Црњански је извучен у први план. Тематски близак поменутиим ауторима, он је тананији лиричар па је опредељење Капорове управо избор по сензибилитету.

Читалац ће лако запазити да су приче ове збирке самосталне целине, али несумњиво тесно повезане – не само гласом наратора, односно чешће нараторке, већ се и мотиви, као и атмосфера која боји збирку, преливају из једне у другу, стварајући тако чврсто увезано и ауторски препознатљиво наративно ткање. Управо ће Црњански, као један од лајтмотива, спојити неколико њих. Уз његово име, наравно, везују се мотиви времена, сећања, осећање меланхолије, пролазности, те повезаности свих ствари, временско али и просторно преплитање („*Просјор је само чворишће времена, мислим*“, стр. 29), немогућност изолованости тренутка, па ипак уз њу могуће, чак доминантно осећање усамљености и затворености у сопствену чауру.

Већ на самом почетку, ваља обратити пажњу на посвету: *Мојим родитељима чијим срцима самеравам свећ*, која није тек учтива или сентиментална порука, већ такође смерница ка једном од идејних средишта књиге. Потенцијални читаоци се пробирају, сужава се круг оних који ће се сасвим препустити прози Весне Капор.

Барем половина прича ове збирке тематизују породицу, њен свакодневни живот и различите релације које се међу њеним члановима успостављају, као и односе са другима, који не припадају породичном кругу, али лако утичу на његов ритам и равнотежу. Једна од њихових окосница јесте управо мисао о предачком наслеђу које баштинимо, о нашој неразлучивој повезаности са својом прошлосту, о немогућности истргнутог постојања. Са овим је у тесној вези и промишљање времена, још једне мотивске доминанте збирке *По сећању се хода као ђо месечини*:

Њихово јутро трајаће и вечерас док ми будемо газили време у ковитлацу својих ужурбаних ритуала. Пресликавамо се једни у другима. Ми садимо у њих свој немир и неутемељену истину да је заједница неминовно идеал. Они у нама живе своје будуће време. Ми се настањујемо у њихову садашњост као прошлост. Време је за нас као ластиш. Развличимо погледе обзирно и пажљиво. Растежемо их и враћамо једни другима у неоштећеном стању.

Као шћо усјоравам и овај јујарњи украдени саш. (стр. 28)

Идеја о растезању/протезању времена, ширењу тренутка, те супротно сабијању деценијских, неретко и вековних наноса сенчи ове приче: „Време растеже Ђурђиног брата као рибари ручно плетену мрежу“ (стр. 17); или: „Човек је платно преко кога време изнова наноси слике. Понекад, дуне неки ветар, зашушти грање, заснежи или закиши... и стари наноси се покажу јасно и бритко. Засијају под расточеношћу нових, свежих боја“ (стр. 29).

Нити је наш тренутак издвојен из мноштва прошлих и будућих, нити смо ми као јединке независни од оних који су нам претходили или ће нам пак следити. Идеја Црњанског о повезаности свих ствари, и оних наизглед удаљених и неповезаних, веома је блиска Весни Капор, а умрежавање текста сличним мотивима само је начин да се ова у основи филозофска рефлексивна преслика и у наративну грађу. Истицање платана који имају чврсту мрежу корења и утичу на микроклиму управо стога има веома важно место у симболичкој равни ове прозе.

Ми преузимамо грађу наших појединачних предака, али и као народ баштинимо изабрану прошлост, која се неминовно одражава на наше садашње животе и даље условљава, или бар назначавала нашу будућност. Весна Капор не превиђа ни још једну инстанцу која нас одређује, а реч је наравно о ономе што је цивилизацијска тековина и што ми као припадници врсте, и то у одређеном тренутку њенога постојања, такође оличавамо. Глобални свет западне цивилизације неминовно је део нашег бивствовања и без њега једнако овакви какви смо не бисмо били могући. Читава прича „Музичка кутија“ варијација је овога мотива и поигравање са узнемиравајућом чињеницом да својевољно изабирамо да нам други краду властити мир и тако тешко пронађен спокој: „Доступност свих и свуда је логичан императив новог миленијума“ (стр. 33). Разни апарати, екрани, телефони, синтетички звуци незаобилазан су део наше свакодневице који нас на један начин свакако разграђују али, с друге стране, и граде, дајући аутентичност овом тренутку нашега постојања.

Јасно је да књижевност Весне Капор припада оном корпусу који у средиште свога интересовања ставља тзв. малог човека, тј. једног од нас, и наш свакодневни живот. Обележје оних прича које у први план смештају нашу урбану стварност и потрагу јединке за сопством у друштву и времену који му безобзирно тргају суштаство јесте и својеврстан хумор, много чешћи и присутнији од гротеске. Примарно то је здрав, обнављајући хумор, који освежава ову прозу и чини је растреситом, допадљивом, али не и баналном: „Некада је имала мужа. Увек затуреног, негде иза горућих проблема социјализма“ (стр. 38); или: „Све догађаје он одмах урама. Заледи и пре него што успеју да оживе. Као тренутно смрзнуто воће и поврће које се смешка из хладњака новог века“ (стр. 40).

Мотив урамљивања догађаја, односно приче од оних је вишеструко варираних у овој збирци. Једно од поглавља прве приче насловљено је: „Како се прича урамљује у назнаке живота“. Пред читаоцима је освешћени стваралац који радо тематизује писање, поигравајући се са наративним перспективама и свезнањем приповедача. Јунаци Весне Капор су Писац, те *сџари њисац*, *емиранџи из минуле епохе*, Песник, трећа лица чији записи бацају своје светло на приказане догађаје, а последња прича у збирци

(што је свакако повлашћено место, тим пре ако имамо на уму идеју о оквиру, тј. раму остварења) јесте „Написати причу“.

Прича која јој претходи, „Сенке“, а испод чијег наслова је исписан још један мото преузет од Црњанског, овог пута из књиге *Код Хиџреборејаца* („Нису уображења. Ја сам у Скагену, из хотела, ишао обалом, све док песак не прелази у море“), а затим и поднаслов: „Или: Али то више нисмо били ми, то су биле неке сени...“, читава је саткана од „дијалога“ са Црњанским и мотивисана књижевним поигравањима са темама писања, те стварања уопште, мишљењима критике, и односом према прошлости на вратима новог века.

Последње две приче дају и просторни оквир својих условних дешавања: *Кронборг*, *Хелсиор*, *Београд*, односно *Париз*, *Невесинје*, *Београд*. Најшира позорница ове прозе био би већ поменути модерни западни свет, нешто ужа завичајна топографија Хума и Невесиња, обале Дрине, а најужа затворени простор данас стана, некада породичне куће, и посебно у првој причи издвојене болнице. Супротстављање отвореног и затвореног света оправдано је значењским супротстављањем сигурности домаћег простора и безграничних искушења модерног друштва у коме се границе (не само државне и физичке) лако бришу и прелазе. У овој прози свакако је функционална и Башларова опаска да стан нема својства куће те њена импликација да живот у ограниченом и скученом простору, међу зидовима вишеспратнице, не улива исконску сигурност дома. У контексту тематизовања простора, али и активирања књижевног подтекста у причама Весне Капор посебно место припада болници – микропростору унутар кога владају посебне законитости и који не подлеже мерилима спољњег света (болница, попут оне код Кракова или санаторијум код Томаса Мана): „Њихов живот [болесника и рањеника – *прим. аутора*] простире се болничким ходницима. Унутар болнице свет не постоји. Бројчаник часовника се веша за време одређено за терапију, време посете и операција“ (стр. 7); или: „Отварају се и онима са најјачим боловима прозори света у коме су живели другачије. Као да постоје у две вечности, истовремено. Болница, са неразређеним мирисима свих њихових излучевина, отпад на коме су остајали њихови делови, постајала је тада само маргинална тачка неодређености, док су хватали своја лица и тела у пробуженим сећањима. Покретна. Цела“ (стр. 7).

Танана лирска проза, препуна епифанијских одблесака, саткана на умрежавању и асоцијативном повезивању доминантних мотива (времена, сећања, светлости, сенке, породице, завичаја, болнице, рата, лектире) неминовно у свести читалаца дозива своје класичне претходнике, а њихово присуство, некада експлицитно а некада запретано у поступку или емоцији, потврђује да је ауторка и врстан читалац српске и светске књижевности. У неким од доминантних слика које се вишеструко понављају у овој прози (нпр. слика тренутака који се развлаче као мрежа светличастих зрака) налазе се и уметнички транспоновани поступци на којима Весна Капор гради поетско ткање својих прича.